

Alla Lysenko, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Alina Bakay

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Tax Burden of Economic Entities and Its Influence on the Formation of Important Indicators of Ukraine's Economic Development

The purpose of this study is to assess the impact of tax burden on business entities on the formation of important indicators of Ukraine's economic development with the use of basic methods and substantiation of their correction.

In the article, based on the application of an adjusted method of estimating the tax burden of economic entities, the effect of tax burden on the formation of important indicators of economic development in Ukraine was investigated. The dynamics of changes in the ratio of the total amount of tax payments to the volume of GDP and the economic entities has been analyzed, the load of the tax to the labor costs, income tax on the financial result before taxation of the profit-making enterprises and value added tax from the domestic goods for value added are determined. It is proved that tax burden is an important indicator of the effectiveness of tax reforms, and its level significantly influences the dynamics of changes in the main generalized indicators of the development of the national economy.

When assessing the tax burden on economic entities, it is proposed to compare the growth rates of the total amount and individual types of tax payments, the related indicators of financial and economic activity and the level of tax burden in order to assess the factor effects. An approach to adjust the basic methodology for assessing the level of tax burden on the indicators of the development of the national economy is the inclusion in the calculation of the aggregate value of tax payments and their individual types, as well as the interconnected with the corresponding tax revenues of the components: the number of economic entities; added value; financial results before tax on profit-making enterprises; labor costs. Further research into the problem of assessing the impact of tax burden on business entities on the formation of important indicators of Ukraine's economic development should be conducted in the direction of in-depth study of causal relationships based on the use of factor models. Prospects for further research in the study of the above-mentioned problems are the development and application in the practical plane of economic and mathematical models in assessing the level of tax burden and a set of factors that form it.

level of tax burden, tax revenues, gross domestic product, generalized indicators of economic development

Одержано (Received) 16.11.2018

Прорецензовано (Reviewed) 17.12.2018

Прийнято до друку (Approved) 20.12.2018

УДК 369.5

JEL Classification: G22, J22, J32, H75

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2018.1\(34\).188-197](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2018.1(34).188-197)

Т.А. Мельник, доц., канд. екон. наук

Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

Проблемні аспекти розвитку системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні

В статті характеризується солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні. Досліджуються основні фактори, які впливають на дефіцит Пенсійного фонду України. Обґрунтовуються чинники, які заважають впровадженню накопичувальної системи державного пенсійного страхування. Надаються пропозиції щодо подальшого реформування існуючої солідарної системи та запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

солідарна пенсійна система, державне пенсійне страхування, пенсійне забезпечення, недержавне пенсійне страхування, реформування пенсійної системи, накопичувальне пенсійне страхування

Т.А. Мельник, доц., канд. екон. наук

Центральноукраїнський національний технічний університет, г. Кропивницький, Україна

Проблемные аспекты развития системы общеобязательного государственного пенсионного страхования в Украине

В статті характеризується солідарна система обов'язкового державного пенсійного страхування в Україні. Исследуются основные факторы, влияющие на дефицит Пенсионного фонда Украины. Обосновываются факторы, которые мешают внедрению накопительной системы государственного пенсионного страхования. Наводятся предложения дальнейшего реформирования существующей солидарной системы и внедрения накопительной системы обязательного государственного пенсионного страхования.

солідарна пенсійна система, державне пенсійне страхування, пенсійне забезпечення, недержавне пенсійне страхування, реформування пенсійної системи, накопительное пенсійне страхування

Постановка проблеми. Рівень національної економіки залежить від стану пенсійного забезпечення та державного регулювання соціальних процесів. В сучасних умовах економіка України потребує складних перетворень, до яких належить і реформування пенсійного забезпечення, як основної складової системи соціального захисту. Кризовий стан пенсійної системи та складний механізм реалізації реформ в Україні впливають на варіативність шляхів проведення пенсійної реформи. Тому необхідно приділити більше уваги питанню щодо проведення реформи у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні.

Сучасна система пенсійного забезпечення в Україні охоплює непрацездатних громадян похилого віку, інвалідів, осіб, які втратили годувальника, виплати яким проводяться у формі пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, компенсаційних виплат, додаткових пенсій та державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку пенсійної системи України присвячені наукові праці багатьох авторів. Так, А. В. Кириченко [8], О.В. Нікітчина [13] досліджує систему пенсійного забезпечення України, як складову соціального захисту. О. П. Кириленко, Б. С. Малиняк, О. В. Петрушка [15], І. П. Сидор [17] аналізують сучасний стан розвитку державного пенсійного страхування та надають пропозиції щодо його реформування. Н. В. Куряча [10] розглядає базові принципи та особливості організації пенсійного страхування в різних країнах. М. В. Кравченко [9] обґрунтовує пропозиції щодо запровадження обов'язкового накопичувального страхування. С. Л. Лондар, Л. П. Лоцдар [11] аналізують сучасний стан недержавних пенсійних фондів та надають пропозиції щодо розвитку недержавного пенсійного страхування, порівнюють ефективності недержавних пенсійних фондів, банківських депозитів та страхування життя.

Незважаючи на популярність вивчення питання щодо реформування системи пенсійного забезпечення в Україні залишається невирішеною проблема ефективного функціонування солідарної системи та запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Постановка завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні рекомендацій щодо подальшого реформування солідарної системи та запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Виклад основного матеріалу. З розвитком України, як незалежної держави, відбулися неодноразові зміни в законодавстві, що регулює систему пенсійного забезпечення. Прийнятий 5 листопада 1991 року Закон України «Про пенсійне забезпечення» [5] заклав основу пенсійному страхуванню, проте зберіг положення радянського законодавства щодо державного забезпечення пенсіонерів.

В подальшому прийняті 9 липня 2003 року Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [2] та Закон України «Про недержавне пенсійне страхування» [4] встановлюють структуру системи пенсійного забезпечення в Україні з трьох рівнів:

Перший рівень - солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності і субсидування та

здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду.

Другий рівень - накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або у відповідних недержавних пенсійних фондах та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат.

Третій рівень - система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат [2; 4].

Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Другий та третій рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему накопичувального пенсійного забезпечення [2].

Сучасна діюча солідарна пенсійна система в Україні не забезпечує соціального захисту пенсіонерам про це свідчить зменшення значення показника заміщення (який показує знецінення доходів населення при виході на пенсію) майже у два рази в 2017 році в порівнянні з 2012 роком, збільшення розміру середньомісячної пенсії лише на 573 грн. (45,9%) за шість років при збільшенні середньомісячної заробітної плати на 4063 грн. (57,2%) (табл. 1).

Загальнодержавне пенсійне забезпечення в Україні здійснюється Пенсійним фондом. Данні наведенні в табл. 2 свідчать про дефіцит Пенсійного фонду України, тобто його видатки перевищують власні надходження за весь період, який аналізується. Така ситуація зумовлює необхідність покриття дефіциту фонду за рахунок постійних дотацій із державного бюджету України.

Таблиця 1 – Розрахунок коефіцієнта заміщення

Показники	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.
Середньомісячна пенсія, грн.	1253,3	1407,7	1526,1	1670	1699,5	1828,3
Середньомісячна заробітна плата, грн.	3041	3282	3480	4195	5183	7104
Коефіцієнт заміщення	0,41	0,43	0,44	0,40	0,33	0,26

Джерело: складено автором на підставі [14; 16]

Збільшення частки коштів державного бюджету для погашення дефіциту Пенсійного фонду з 33% у 2012 році до 45% у 2017 році є доволі загрозливою тенденцією і вимагає реформування механізмів фінансового забезпечення Пенсійного фонду (табл. 2).

Таблиця 2 – Динаміка частки доходів і витрат Пенсійного фонду у ВВП та у державному бюджеті України

Показники	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.
Доходи Пенсійного фонду України, млрд. грн.	158	166,9	165,9	169,9	112,1	158,9
Видатки Пенсійного фонду України, млрд. грн.	233,7	250,4	243,5	265,7	254,8	291,5
Дефіцит Пенсійного фонду України, млрд. грн.	-75,7	-83,5	-77,6	-95,8	-142,7	-132,6
Частка дефіциту ПФУ у видатках ПФУ, %	32,39	33,35	31,87	36,06	56,00	45,49
ВВП, млрд. грн.	1405	1465	1587	1988	2385	2984
Частка доходів ПФУ у ВВП, %	11,25	11,39	10,45	8,55	4,70	5,33
Частка видатків ПФУ у ВВП, %	16,63	17,09	15,34	13,37	10,68	9,77
Частка дефіциту ПФУ у ВВП, %	5,39	5,70	4,89	4,82	5,98	4,44
Видатки державного бюджету України, млрд.грн.	395,68	403,4	430,22	576,91	684,74	839,24
Частка дефіциту ПФУ у видатках державного бюджету України, %	19,13	20,70	18,04	16,61	20,84	15,80

Джерело: складено автором на підставі [7; 1]

Про наявність значного впливу державного пенсійного страхування на економічні процеси в країні свідчить той факт, що від 16% до 10% створеного в Україні ВВП перерозподіляється через Пенсійний фонд (табл. 2).

Розрахунки наведені в табл. 2 свідчать про залежність платоспроможності Пенсійного фонду України від державного бюджету України.

Незважаючи на те, що одним із завданням реформування пенсійної системи України було застосування страхових внесків адекватних пенсійним виплатам, упродовж досліджуваного періоду спостерігалися протилежні тенденції. В таких умовах його фінансове становище цілком залежить від повноти надходжень коштів від зовнішніх джерел – державного бюджету України. Таким чином, відсутність системного підходу до регулювання видатків і доходів Пенсійного фонду в період пенсійної реформи не лише не зменшило дію внутрішніх чинників реформування пенсійної системи, а призвело до їх зростання [15, с. 122-123].

Важливими чинниками, що впливають на формування доходів Пенсійного фонду є кількість працездатного населення та кількість пенсіонерів. У більшості розвинених держав світу останнім часом спостерігається старіння населення, не минула така тенденція і Україну [8, с.70].

Проведенні розрахунки свідчать про те, що в період з 1991 року по 2000 рік частка пенсіонерів в чисельності постійного населення країни поступово збільшувалася на 4,2 % (від 25,4% у 1991 році до 29,6% у 2000 році), в період з 2000 року по 2014 рік частка пенсіонерів в чисельності постійного населення трималася на рівні 30%, з 2012 року її розмір поступово зменшується на 2,7 % (з 30,4 % у 2012 році до 27,8 % у 2018 році) (табл. 3).

Проведені розрахунки, які наведені в табл. 4, свідчать про те, що коефіцієнт навантаження впродовж всього аналізованого періоду поступово зменшується з 3,1 у 1991 році до 2,6 у 2018 році. Таким чином, збільшується навантаження на працездатне населення, і як наслідок виникає проблема в забезпеченні Пенсійного фонду України достатньою кількістю коштів для здійснення пенсійних виплат.

Таблиця 3 – Розрахунок частки пенсіонерів у чисельності населення України

Рік	Чисельність постійного населення, млн. осіб	Кількість пенсіонерів, млн. осіб	Частка пенсіонерів, %	Рік	Чисельність постійного населення, млн. осіб	Кількість пенсіонерів, млн. осіб	Частка пенсіонерів, %
1991	51,62	13,1	25,38	2005	47,10	14,07	29,86
1992	51,71	13,6	26,30	2006	46,75	14,05	30,05
1993	51,87	14,2	27,38	2007	46,47	13,94	29,99
1994	51,72	14,5	28,04	2008	46,19	13,82	29,92
1995	51,30	14,5	28,26	2009	45,96	13,75	29,91
1996	50,87	14,49	28,48	2010	45,78	13,72	29,97
1997	50,40	14,49	28,74	2011	45,60	13,74	30,13
1998	49,97	14,53	29,09	2012	45,45	13,82	30,41
1999	49,54	14,52	29,31	2013	45,37	13,64	30,06
2000	49,12	14,53	29,58	2014	45,25	13,53	29,91
2001	48,66	14,45	29,69	2015	42,76	12,15	28,41
2002	48,24	14,42	29,90	2016	42,59	12,30	28,87
2003	47,82	14,38	30,06	2017	42,41	11,96	28,19
2004	47,44	14,35	30,24	2018	42,22	11,73	27,77

Примітки: Чисельність населення з 2015 року без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя [12]. Кількість пенсіонерів з 2015 року без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях [16].

Джерело: складено автором на підставі [16; 12]

На думку А. В. Кириченко найбільша проблема солідарної системи пенсійного забезпечення населення пов'язана з демографічною ситуацією – старінням населення, раннім віком виходу на пенсію та численними достроковими пенсіями [8, с.75].

Підвищення пенсійного віку в Україні супроводжувалося негативною реакцією населення, хоча пенсійний вік в державі є нижчим в порівнянні з розвинутими

державами.

Наведенні розрахунки в табл. 4 свідчать про те, що при збільшення пенсійного віку з 60 років до 65 років коефіцієнт навантаження збільшиться у два рази, що може дозволити зменшити ставку єдиного соціального внеску або розмір мінімального трудового стажу.

Існує думка, що головною причиною дефіциту Пенсійного фонду України є тіньова економіка, а не демографічна ситуація в державі, і за умови виходу підприємств з тіні пенсійний вік можна було залишити без змін [8, с. 72].

Сучасна діюча солідарна пенсійна система в Україні не забезпечує соціальну справедливість пенсіонерам, зокрема має місце велика розбіжність у розмірі пенсій – від занадто великих для окремих категорій громадян до загальної зрівнялівки (майже на рівні мінімальної) для всіх інших пенсіонерів [8, с. 73-74]; відсутні рівноправні умови пенсійного забезпечення для всіх громадян, існує чимало різних пільг на одержання спеціальних пенсій [9, с. 1] та дострокового виходу на пенсію (рис. 1). Таким чином, система пенсійного страхування не забезпечує гідного життя в старості для більшості громадян України при цьому виплачуючи пенсії по інвалідності особам не пенсійного віку.

На думку науковців [15, с. 131] фінансові ресурси Пенсійного фонду України безпосередньо залежать від стабільної економічної ситуації, подальшого зростання виробничого та трудового потенціалу, вдосконалення системи оплати праці, зокрема, зростання частки заробітної плати у собівартості продукції, збільшення доходів працюючого населення, їх детінізація.

Таблиця 4 – Розрахунок коефіцієнта навантаження

Рік	Чисельність постійного населення у 16-59 років, млн. осіб	Чисельність постійного населення у 60 років і старше, млн. осіб	Коефіцієнт навантаження	Чисельність постійного населення у 16-64 років, млн. осіб	Чисельність постійного населення у 65 років і старше, млн. осіб	Коефіцієнт навантаження
1991	30,23	9,63	3,14	34,26	6,33	5,41
1992	30,31	9,70	3,12	34,25	6,51	5,26
1993	30,52	9,72	3,14	34,26	6,69	5,12
1994	30,65	9,58	3,20	34,08	6,86	4,97
1995	30,60	9,46	3,24	33,81	6,96	4,86
1996	30,42	9,46	3,22	33,57	7,06	4,76
1997	30,17	9,56	3,16	33,39	7,05	4,73
1998	29,79	9,81	3,04	33,32	7,03	4,74
1999	29,50	10,03	2,94	33,44	6,90	4,84
2000	29,35	10,19	2,88	33,52	6,82	4,92
2001	29,26	10,26	2,85	33,45	6,84	4,89
2002	29,15	10,34	2,82	33,31	6,98	4,77
2003	29,31	10,19	2,88	33,06	7,19	4,60
2004	29,51	9,96	2,96	32,83	7,37	4,45
2005	29,66	9,78	3,03	32,60	7,51	4,34
2006	29,81	9,53	3,13	32,42	7,57	4,28
2007	29,80	9,45	3,15	32,26	7,60	4,24
2008	29,74	9,38	3,17	32,18	7,51	4,29
2009	29,59	9,37	3,16	32,17	7,32	4,40
2010	29,33	9,47	3,10	32,13	7,17	4,48
2011	29,09	9,53	3,05	32,14	6,97	4,61
2012	28,84	9,62	3,00	31,99	6,93	4,62
2013	28,62	9,70	2,95	31,85	6,91	4,61
2014	28,37	9,75	2,91	31,61	6,93	4,56
2015	26,61	9,33	2,85	29,63	6,68	4,44
2016	26,32	9,42	2,79	29,33	6,77	4,33
2017	25,98	9,55	2,72	29,01	6,87	4,22
2018	25,64	9,68	2,65	28,72	6,97	4,12

Примітки: Чисельність населення з 2015 року без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя [12]. Кількість пенсіонерів з 2015 року без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях [16].

Джерело: складено автором на підставі [16; 12]

Для досягнення бездефіцитності бюджету Пенсійного фонду України, на думку А. В. Кириченко, необхідно ліквідувати невластиві для нього видатки, шляхом віднесення до витрат державного бюджету доплати до мінімальної пенсії, компенсацію втрат від застосування понижених ставок єдиного соціального внеску, виплату цільової грошової допомоги учасникам бойових дій та інвалідам війни, підвищення пенсій дітям війни [8, с. 131].

Сучасний стан солідарної системи потребує подальшого реформування, тому, на рівні держави необхідно прийняти певні законодавчі зміни, а саме:

- в солідарній системі виплата пенсій повинна здійснюватися тільки при умові дожиття пенсіонера до пенсійного віку;
- призупинити виплату пенсії за рахунок Пенсійного фонду в солідарній системі особам, які є молодші пенсійного віку;
- передбачити нарахування пенсії в солідарній системі всім громадянам України за одним закон та однією методикою, без винятків;
- проводити перерахунки всіх пенсій одночасно за єдиною методикою без виключення (наприклад, при збільшенні страхового стажу до 25 років необхідно перерахувати всі існуючі пенсії відповідно, адже несправедливо прирівнювати 25 років стажу до 15 років, 10 років а тим більше до 5 років, як це існує сьогодні);
- відмінити максимальну величину бази нарахування єдиного внеску, яка дорівнює п'ятнадцяти розмірам мінімальної заробітної плати [3], адже платити єдиний соціальний внесок повинні всі працюючі в країні за однією відсотковою ставкою з розміру заробітної плати (держава не повинна захищати інтереси багатших верств населення, на сьогодні в Україні існує парадокс, коли люди отримуючи мінімальні заробітні плати перераховують в солідарну систему більший відсоток (22%) [3] свого доходу ніж заможні верстви населення дохід яких перевищує 55845 грн. в місяць сплачують лише 12285,90 грн. (так особа з заробітною платою 100 000 грн. платить лише 12,29%);
- розмір пенсії в солідарній системі повинен забезпечувати гідне існування пенсіонера, при цьому має бути соціальна справедливість, тобто розмір максимальної пенсії не повинен перевищувати мінімальної пенсії в 3-5 рази;
- зменшити відсоток єдиного соціального внеску на розмір обов'язкового пенсійного внеску в накопичувальну систему пенсійного страхування;
- радикально змінити механізм державного утримання інвалідів в країні.

Рисунок 1 – Динаміка часток пенсіонерів та осіб у пенсійному віці у чисельності постійного населення

Джерело: складено автором на підставі [16; 12]

Наведенні вище пропозиції повинні розповсюджуватися на пенсіонерів, яким пенсію призначено до набрання чинності законопроекту.

На думку науковців, солідарна пенсійна система самостійно вже не може адекватно протистояти соціально-економічним та демографічним викликам, найвищий рівень соціального захисту пенсіонерів забезпечують ті країни, де функціонують кілька рівнів (складових) пенсійного забезпечення [18, с. 399].

В Україні необхідно запроваджувати накопичувальну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування тому, що становленню недержавної системи пенсійного страхування заважає низький рівень платоспроможності громадян. Запровадженню накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні, на думку, науковців заважає:

- макроекономічний стан країни, а саме висока інфляція, девальвація гривні, велика частка тіньової економіки та заробітної плати, високий рівень трудової міграції;
- низький рівень дохідності пенсійних активів;
- низький рівень довіри населення до недержавних пенсійних фондів;
- недостатню зацікавленість роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для своїх працівників;
- обмежений вибір фінансових інструментів, придатних для інвестування в них пенсійних коштів, унаслідок відставання розвитку ринку капіталу від потреб інституційних інвесторів;
- низький рівень роз'яснювальної роботи щодо змісту та ролі системи накопичувального пенсійного забезпечення в суспільстві та недостатність її фінансування.

Для стимулювання впровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні на рівні держави необхідно прийняти законодавчі зміни, а саме: ввести більш жорсткі нормативні положення проти зловживань у накопичувальному пенсійному страхуванні [13, с. 6]; зобов'язати роботодавців сплачувати частину страхового внеску до накопичувальної пенсійної системи за своїх робітників; стимулювати створенню пенсійних програм на рівні підприємств; прийняти зміни в Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [6] щоб включити недержавні пенсійні фонди, як суб'єктів до системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, фактично сьогодні в Україні діє солідарна система пенсійного забезпечення, яка має велику залежність від демографічних змін, що відбуваються в країні (частки пенсіонерів, співвідношення працюючого населення до населення пенсійного віку, міграції, тощо) та система недержавного пенсійного страхування, яка має залежність від стану розвитку економіки країни (інфляції, доходу населення, рівень безробіття, тощо). Наслідки фінансово-економічної кризи загальмували і без того повільний розвиток системи державного пенсійного забезпечення, кризові явища в економіці створили додаткові ризики як державним, так і недержавним пенсійним фінансам, загострили зазначені суперечності.

Сьогодні в Україні економічні, демографічні та політичні умови сприяють реформуванню пенсійної системи України лише в напрямку вдосконалення чинної солідарної системи та поступового доповнення її елементами недержавного пенсійного страхування. Реформування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні вимагає комплексного втручання держави, роботодавців, працівників, фінансових інститутів (банків, страховиків, тощо). На рівні держави для подальшого реформування солідарної системи необхідно негайно прийняти законодавчі зміни, які можуть вплинути на зменшення дефіциту Пенсійного фонду України, а саме: призупинити виплату пенсії з Пенсійного фонду особам не пенсійного віку; нараховувати пенсії в солідарній системі всім громадянам України за одним закон

та однією методикою, без винятків; зменшити розрив між мінімальною та максимальною пенсією; відмінити максимальний розмір єдиного соціального внеску тощо.

Виходячи з соціальної, політичної й економічної необхідності запровадження в Україні обов'язкової накопичувальної пенсійної системи доцільно врахувати міжнародний досвід, а також вітчизняні реалії створення недержавного пенсійного забезпечення, поточну та середньострокову соціально-економічну ситуацію в державі. Для запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування необхідно подолати дефіцит Пенсійного фонду України, створити умови для формування пенсійних фондів роботодавців та убезпечення їх від інфляції та зловживань тощо. Перспективами подальших досліджень є виявлення джерел поповнення фінансових ресурсів Пенсійного фонду без збільшення пенсійного віку та трудового стажу.

Список літератури

1. Валовий внутрішній продукт [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
3. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» в редакції від 11 листопада 2017 року № 2464-17 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17/page>.
4. Закон України «Про недержавне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1057-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
5. Закон України «Про пенсійне страхування» від 5 листопада 1991 року № 1788-XII [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1788-12/ed19911105>.
6. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 року №4452-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>
7. Звіт про роботу Пенсійного фонду України у 2017 році, бюджет, пріоритети діяльності та План роботи Фонду на 2018 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua>
8. Кириченко, А. В. Розвиток соціального страхування в Україні [Електронний ресурс] : монографія / А. В. Кириченко ; Національний університет біоресурсів і природокористування України. - Київ : Компринт, 2017. - 197 с.
9. Кравченко М.В Накопичувальна пенсійна система як інструмент соціального захисту громадян [Електронний ресурс] / М.В. Кравченко. - Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10kmvsg.pdf>.
10. Куряча Н. В. Пенсійне страхування у системі пенсійного забезпечення [Електронний ресурс] / Н. В. Куряча // Причорноморські економічні студії. - 2018. - Вип. 30(2). - С. 85-89. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_30\(2\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_30(2)_20).
11. Лондар С. Л. Перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні [Текст] / С.Л. Лондар, Л. П. Лоцдар // Фінанси України. - 2011. - № 9. - С. 45-58.
12. Населення (1990-2018) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Нікітчина О. В. Пенсійне страхування та його роль у забезпеченні соціального захисту населення [Електронний ресурс]. - Режим доступу: / О. В. Нікітчина. // Економіка. Управління. Інновації. - 2009. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2009_1_15.
14. Основні показники ринку праці [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
15. Розвиток державного пенсійного страхування в умовах пенсійної реформи: монографія [Текст] [О. П. Кириленко, Б. С. Малиняк, О. В. Петрушка та ін.]: за ред. О. П. Кириленко, Б. С. Малиняка. - Тернопіль: ТНЕУ, 2013. - 350 с.
16. Середній розмір місячної пенсії та кількість пенсіонерів (за даними Пенсійного фонду) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
17. Сидор І. П. Державне пенсійне страхування в Україні: сучасні тенденції та виклики [Електронний ресурс] / І. П. Сидор // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2018. - № 2. - С. 210-222. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2018_2_21.
18. Управління соціальним і гуманітарним розвитком : навч. посіб. [Текст] / [В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, Е. М. Лібанова та ін.]; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського : у 2 ч. - К. : НАДУ, 2009. - Ч. 1. - 456 с. - С. 398-408.

References

1. Valovyi vnutrishnii produkt [Gross Domestic Product]. *www.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy «Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia» vid 9 lypnia 2003 roku № 1058-IV [Law of Ukraine of July 9, 2003 № 1058-IV «On Mandatory State Pension Insurance»]. (2003, 9 July). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro zbir ta oblik yedynoho vnesku na zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia» v redaktsii vid 11 lystopada 2017 r. № 2464-17 [Law of Ukraine of November 11, 2017 № 2464-17 «On Collection and Registration of the Single Contribution for Mandatory State Social Insurance»]. (2017, 11 November). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro nederzhavne pensiine strakhuvannia» vid 9 lypnia 2003 roku № 1057-IV [Law of Ukraine of July 9, 2003 № 1057-IV «On Non-State Pension Provision»]. (2003, 9 July). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy «Pro pensiine strakhuvannia» vid 5 lystopada 1991r. № 1788-XI [Law of Ukraine of November 5, 1991 № 1788-XI «On pension insurance»]. (1991, 5 November). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1788-12/ed19911105>. [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrainy «Pro systemu harantuvannia vkladiv fizychnykh osib» vid 23 liutoho 2012 roku №4452-VI [Law of Ukraine of February 23, 2012 № 4452-VI «On the System of Guaranteeing Natural Person Deposits»]. (2012, 23 February). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17> [in Ukraine].
7. Zvit pro robotu Pensiinoho fondu Ukrainy u 2017 rotsi [Report on the work of the Pension Fund of Ukraine in 2017]. *www.pfu.gov.ua*. Retrieved from www.pfu.gov.ua [in Ukrainian].
8. Kyrychenko, A.V. (2017). *Rozvytok sotsialnoho strakhuvannia v Ukraini: monohrafiia [Development of social insurance in Ukraine: a monograph]*. Kyiv : Kompyrnt [in Ukrainian].
9. Kravchenko, M.V. (2011). Nakopychuvalna pensiina systema yak instrument sotsialnoho zakhystu hromadian [Accumulation pension system as an instrument of social protection of citizens]. Retrieved from <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10kmvszg.pdf> [in Ukrainian].
10. Kuriacha, N. V. (2018). Pensiine strakhuvannia u systemi pensiinoho zabezpechennia [Pension insurance in the pension system]. *Prychornomorski ekonomichni studii - Black Sea Economic Studies*, 30, 85-89. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_30\(2\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_30(2)_20) [in Ukrainian].
11. Londar, S.L., & Lotsdar, L.P. (2011). Perspektyvy rozvytku nederzhavnogo pensiinoho zabezpechennia v Ukraini [Prospects for the development of non-state pension provision in Ukraine]. *Finansy Ukrainy - Finance Ukraine*, 9, 45-58 [in Ukrainian].
12. Naselennia (1990-2018) [Population (1990-2018)]. *www.ukrstat.gov.ua* Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
13. Nikitchyna, O.V. (2009). Pensiine strakhuvannia ta yoho rol u zabezpechenni sotsialnoho zakhystu naselennia [Pension insurance and its role in providing social protection of the population]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii. - Economy. Management. Innovations*, 1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2009_1_15 [in Ukrainian].
14. Osnovni pokaznyky rynku pratsi [Key labor market indicators]. *www.ukrstat.gov.ua* Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
15. Kyrylenko, O.P., Malyniak, B.S., & Petrushka, O.V. et al. (2013). *Development of state pension insurance in the conditions of pension reform: a monograph*. O.P. Kyrylenko, B.S. Malyniak (Ed.). Ternopil: TNEU.
16. Serednii rozmir misiachnoi pensii ta kilkist pensioneriv [Average monthly pension and the number of pensioners]. *www.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
17. Sydor, I.P. (2018). Derzhavne pensiine strakhuvannia v Ukraini: suchasni tendentsii ta vyklyky [State Pension Insurance in Ukraine: Contemporary Trends and Challenges]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen - Socio-Economic Research Bulletin*, 2, 210-222. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2018_2_21 [in Ukrainian].
18. Skurativskiy, V.A., Troshchynskiy, V.P., & Libanova E.M., et al. (2009). *Management of social and humanitarian development*. V.A. Skurativskiy, V.P. Troshchynskiy (Ed.). K.: NADU.

Tatiana Melnyk, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Problematic Aspects of the Development of the System Mandatory State Pension Insurance in Ukraine

The purpose of the paper is to substantiate the recommendations for further reforming the solidarity system and the introduction of a cumulative system mandatory state pension insurance.

The article describes the modern solidarity system mandatory state pension insurance in Ukraine. The biggest problem of the solidarity pension system of the population is connected with the demographic situation -

the aging of the population, the early retirement age and numerous early retirement pensions. The main factors affecting the deficit of the Pension Fund in Ukraine are investigated: the number of working population, the number of pensioners, replacement rate, retirement age, load factor. The reasons that hinder the introduction of the accumulative system of state pension insurance are substantiated. Suggestions are provided for further reforming the existing solidarity system: it is proposed to suspend the payment of pensions from the Pension Fund a persons who is not of retirement age; to raise pensions in the solidarity system to all Ukrainian citizens according to one law and one method, without exception; reduce the gap between minimum and maximum pension; cancel the maximum amount of a single social contribution. Provided proposals for the introduction of an accumulation system mandatory state pension insurance are offered: to oblige employers to pay part of the insurance contribution to the accumulation pension system for their employees; to include non-state pension funds as subjects to the system of guaranteeing deposits of individuals.

The introduction of the following recommendations in practice will provide an opportunity to provide a decent level of pensions to citizens, who during their working life paid pension contributions and did not conceal their incomes. Thus, the reform of the system of compulsory state pension insurance in Ukraine requires complex interference of the state, employers, employees, financial institutions (banks, insurers, etc.)

solidarity pension system, state pension insurance, pension, non-state pension insurance, pension reform, accumulative pension insurance

Одержано (Received) 04.12.2018

Прорецензовано (Reviewed) 18.12.2018

Прийнято до друку (Approved) 20.12.2018

УДК 330.341.1

JEL Classification: G31, Q14

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2018.1\(34\).197-206](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2018.1(34).197-206)

С.А. Фрунза, доц., канд. екон. наук

Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

Проблеми формування інвестиційних джерел в АПК України та напрями їх ефективного використання

В статті розглянуті основні проблеми формування інвестиційних джерел в агропромисловому комплексі України. Визначені урядові пріоритети витрат держави щодо забезпечення розвитку аграрної політики, проаналізовані основні джерела фінансових ресурсів по галузі АПК. Запропоновані основні напрями ефективного використання інвестиційних ресурсів сільськогосподарських підприємств, що впливають на покращення їх господарської та фінансової діяльності

інвестиції, інвестиційний процес, державне регулювання, джерела інвестування, залучені інвестиції, прями іноземні інвестиції, капіталовкладення

С.А. Фрунза, доц., канд. екон. наук

Центральноукраїнський національний технічний університет, г. Кропивницький, Україна

Проблемы формирования источников инвестирования в АПК Украины и направления их эффективного использования

В статье рассмотрены основные проблемы формирования инвестиционных источников в агропромышленный комплекс Украины. Определены государственные приоритеты расходов бюджета на развитие аграрной политики, проанализированы основные источники ресурсов финансирования по отрасли АПК. Предложены основные направления эффективного использования инвестиционных ресурсов сельскохозяйственных предприятий, которые влияют на улучшение их хозяйственной и финансовой деятельности.

инвестиции, инвестиционный процесс, государственное регулирование, источники инвестирования, привлеченные инвестиции, прямые иностранные инвестиции, капиталовложения

Постановка проблеми. Агропромисловий комплекс України є одним з основних бюджетоутворюючих та експорто-орієнтованих секторів національної економіки. Для економічного зростання в галузі потрібно активізувати інвестиційну діяльність, щоб забезпечити економічну та продовольчу безпеку, здійснити оновлення матеріально-технічної бази.